

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

**КОЛОДНА НАТАЛІЯ АНАТОЛІВНА**

УДК: 376-056.262: 612.843.7

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ  
З ГЛИБОКИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ  
В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ**

13.00.03 – корекційна педагогіка

**Автореферат**

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук



Київ– 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України.

**Науковий керівник:** доктор психологічних наук, доцент  
**БИСТРОВА Юлія Олександрівна**,  
Херсонський державний університет,  
професор кафедри корекційної освіти.

**Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор  
**БОНДАРЕНКО Юлія Анатоліївна**,  
Сумській державний педагогічний  
університет імені А. С. Макаренка,  
професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент  
**ФЕДОРЕНКО Мирослав Ігорович**,  
Національний педагогічний університет  
імені М. П. Драгоманова,  
доцент кафедри спеціальної психології та медицини.

Захист відбудеться 14 вересня 2020 року о 14:30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.23 в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601 м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601 м. Київ-30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий «14» серпня 2020 року.

**Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради**



**С.В.Федоренко**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** В сучасних умовах реформування системи освіти в Україні соціально-педагогічний супровід дітей з порушеннями зору є одним з найважливіших завдань спеціальної освіти, зокрема тифлопедагогіки, адже мусить забезпечити комплексну педагогічну підтримку та допомогу таким дітям у процесі їх розвитку, корекції порушень і здобуття освіти відповідного рівня з метою соціалізації – входження в суспільство на рівних правах із людиною з нормальним зором. Особливі труднощі виникають у процесі соціалізації дітей зі складними порушеннями розвитку, зокрема глибокими порушеннями зору (Ю.Бондаренко, Т.Гребенюк, В.Кобильченко, І.Моргуліс, В.Ремажевська, Є.Синьова, М.Федоренко та ін.).

У сучасній спеціальній педагогіці вчені засвідчують відносно низький рівень соціальної адаптації, сформованості життєвих планів у дітей з особливими освітніми потребами (ООП) та вказують на неготовність до самостійного проектування власного майбутнього (Г.Жаренкова, А.Іваненко, Н.Королько, І.Кулагіна, Г.Мустафаєв, І.Татьянчикова, Г.Шаумаров та ін.); недостатню сформованість мотиваційно-вольової сфери особистості як фундаменту особистісного самовизначення та розвитку самосвідомості (І.Дмитрієва, С.Конопляста, С.Миронова, С.Могілевський, І.Сасіна, В.Синьов, Є.Синьова, С.Федоренко, М.Шеремет).

Проблеми підготовки дітей з особливими освітніми потребами на різних вікових етапах до інтеграції в соціум у контексті формування в них нормативної поведінки та моральних якостей представлені в наукових працях М.Буфетова, І.Дмитрієвої, І.Єременка, В.Жук, А.Капустіна, С.Коноплястої, М.Кота, В.Синьова, М.Супруна, Н.Тарасенко, С.Федоренко, Л.Фомічової, М.Шеремет та ін. Окремі аспекти супроводу таких дітей з метою формування у них соціальних компетентностей вивчали Ю.Бистрова, О.Вержиховська, О.Гаврилов, А.Іваненко, Г.Зап'ягаєв, В.Кобильченко, С.Літовченко, С.Мнухін, Є.Синьова, О.Таранченко, В.Тарасун та ін.

Питання методичного забезпечення процесу формування та корекції навичок навчально-практичної діяльності у дітей з порушеннями зору вивчали А.Андрасян, Ю.Бондаренко, Т.Гребенюк, Л.Вавіна, Н.Воловик, В.Ковиліна, С.Кондратенко, І.Моргуліс, І.Сасіна, Т.Свиридюк, І.Соколянський, М.Федоренко та ін.). В науковій літературі широко представлений медичний аспект реабілітації таких дітей (Ю.Барінов, Л.Денисюк, С.Лупир, С.Могілевський, А.Петруня, С.Риков, І.Шаргородська та ін.). Питання формування особистості дитини з порушеннями зору висвітлено в наукових працях І.Гудим, В.Кобильченка, Є.Синьової, О.Таран. Окремі аспекти розвитку комунікативної діяльності та міжособистісних стосунків зазначеної категорії дітей вивчалися І.Гудим, І.Некрасовою, Т.Семенишеною, Є.Синьовою та ін.

З'ясовано, що реалізація права на освіту та успішна інтеграція в суспільство дітей з глибокими порушеннями зору можлива в навчально-реабілітаційних центрах (НРЦ), де освітній процес поєднує психолого-педагогічні, реабілітаційні та корекційно-розвивальні технології (Т.Гребенюк, Т.Дегтяренко, В.Денискіна, В.Купрас, С.Могілевський, В.Ремажевська, Є.Синьова та ін.). Проте, у цих

дослідженнях недостатньо висвітлено проблему соціально-педагогічної підтримки дітей з глибокими порушеннями зору в умовах НРЦ, не представлено ефективної комплексної методики супроводу освітнього процесу дітей від вступу в НРЦ до його закінчення, спрямованої на розвиток усіх сфер їх соціалізації (провідна діяльність; спілкування та поведінка; самосвідомість).

Актуальність зазначеної проблеми, її недостатнє теоретичне вивчення та практична реалізація обумовили вибір теми дисертаційного дослідження: „Соціально-педагогічний супровід дітей з глибокими порушеннями зору в умовах навчально-реабілітаційного центру”.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри дефектології та психологічної корекції ЛНУ імені Тараса Шевченка за напрямом: «Система психолого-педагогічного забезпечення професійно-трудової соціалізації осіб з особливими освітніми потребами» (реєстраційний номер 0110 У 007019). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 9 від 26.03.2010 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 27.04.2010 р.).

**Мета дослідження** полягає у науковому обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці методики соціально-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору в умовах навчально-реабілітаційного центру.

Відповідно до поставленої мети визначені такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу та узагальнення наукової літератури з'ясувати сутність поняття супроводу, проаналізувати соціальний, педагогічний та дефектологічний підходи щодо його визначення.
2. Визначити основні компоненти соціально-педагогічного супроводу дитини в умовах навчально-реабілітаційних закладів та інших закладів освіти.
3. Розробити та впровадити в практику навчально-реабілітаційного центру методику соціально-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору у взаємодії з усіма ланками освітнього процесу.
4. Розробити та апробувати комплекс соціально-педагогічних технологій організації процесу соціалізації учнів з порушеннями зору на основі кейс-методу.

**Об'єктом дослідження** є освітній процес дітей з порушеннями зору в умовах навчально-реабілітаційного центру.

**Предмет дослідження** – соціально-педагогічний супровід дітей з глибокими порушеннями зору в умовах НРЦ.

**Методи дослідження:** *теоретичні:* порівняння, узагальнення та систематизація науково-теоретичних даних для вивчення стану розробленості проблеми та шляхів її вирішення; *емпіричні:* цілеспрямоване спостереження, бесіди, тестування та анкетування, а саме: методика М. Рожкова та А. Мудрик для вивчення рівня моральних цінностей та соціалізації учнів; спостереження, експериментальна бесіда для діагностики розвитку комунікації; опитувальник Л. Божович, Н. Гуткіної для діагностики рівня навчальної мотивації; аналіз

продуктів діяльності для діагностики рівня загально-навчальних навичок; тест-фільм Рене Жила для дослідження міжособистісних стосунків; методики «Мої орієнтири», «Професійні здібності» Л. Йовайши для діагностики особистісного самовизначення; кейс-метод, соціально-педагогічний тренінг для формування соціальних компетентностей та інтегративних якостей; *статистичні*: кількісна та якісна обробка результатів дослідження, порівняльний аналіз за критерієм Стьюдента для доведення значущості відмінностей між двома вибірками (контрольній та експериментальній) після впровадження методики соціально-педагогічного супроводу.

**Теоретико-методологічними засадами дослідження є:** теорія соціалізації як процесу засвоєння особистістю моральних норм і соціальної поведінки (В. Андрущенко, І. Бех, Ю. Бистрова, І. Дмитрієва, С. Максименко, Л. Руденко, С. Савченко, О. Караман, В. Синьов, Є. Синьова, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.); теорія взаємодії біологічних і соціальних детермінант розвитку особистості (Л. Божович, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонт'єв, С. Максименко, В. Синьов та ін.); теорія особистісно орієнтованого підходу в освіті (Ш. Амонашвілі, І. Бех, В. Бондар, В. Гандер, А. Ганджій, З. Марголін, І. Соколянський); теоретико-методологічні засади соціально-педагогічної реабілітації особистості (В. Кобильченко, С. Могілевський, І. Моргуліс, О. Романенко, Є. Синьова, А. Шевцов); положення Закону України «Про освіту», «Про спеціальну школу та навчально-реабілітаційний центр».

**Наукова новизна здобутих результатів** полягає в тому, що *вперше*:

- визначено соціально-педагогічні умови успішної соціалізації дітей з глибокими порушеннями зору;
- розроблено та обґрунтовано методику соціально-педагогічного супроводу дітей в умовах навчально-реабілітаційного центру з використанням кейсів;
- розроблено напрями та форми підвищення готовності фахівців навчально-реабілітаційного центру до впровадження та реалізації методики соціально-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору;
- визначено рівні соціалізації дітей з глибокими порушеннями зору за трьома компонентами: когнітивний, мотиваційно-ціннісний та особистісно-діяльнісний;

*уточнено* розуміння сутності поняття «соціально-педагогічний супровід»;

*набули подальшого розвитку*: наукові уявлення про педагогічні умови корекційної роботи в НРЦ; методи, прийоми та організація корекційної роботи в рамках соціально-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору.

**Практична значущість одержаних результатів** полягає у розробці та можливості застосування в умовах спеціальних шкіл та НРЦ методики соціально-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору з урахуванням їх характерологічних особливостей.

Результати теоретико-емпіричного дослідження можуть бути використані у розробці комплексу корекційно-розвивальних занять для кожного компоненту соціалізації дітей з глибокими порушеннями зору; у змісті навчальних дисциплін «Спеціальна педагогіка», «Тифлопедагогіка» та спецкурсу «Інклюзивна освіта»

дітей з порушеннями зору», а також при проведенні нових теоретичних та експериментальних досліджень.

Отримані в дисертаційному дослідженні висновки знайшли відображення у розробці підручника «Соціалізація слабозорих дітей (комплексне забезпечення)» та навчально-методичного посібника для слухачів курсів підвищення кваліфікації інституту післядипломної педагогічної освіти «Комплексний супровід дітей з порушеннями зору в умовах навчального закладу».

**Апробація результатів дослідження.** Результати дослідження було оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських конференціях: «Тенденції розвитку корекційної освіти в Україні» (Київ, 2008), «Актуальні проблеми корекційної педагогіки та психології» (Луганськ, 2008), «Психолого-педагогічний супровід соціалізації осіб з особливими освітніми потребами в сучасних умовах розвитку суспільства» (Луганськ, 2010, 2011), «Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» (Кам'янець-Подільський, 2012), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2014), «Формування культури здоров'я дітей різного віку з особливими освітніми потребами» (Лисичанськ, 2014), «Інтеграція науки і практики в умовах модернізації корекційної освіти України» (Херсон, 2018), «Сучасні спеціальні освітні послуги в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами» (Нікополь, 2018), «Педагог в інклюзивному просторі: траєкторія фахової самоактуалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2018); «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2018); «Соціально-педагогічне партнерство як фактор забезпечення якості освіти дітей з порушеннями зору» (Теребовля, 2019); на II з'їзді корекційних педагогів України «Актуальні проблеми навчання та виховання дітей із особливими освітніми потребами в освітніх реаліях України» (Київ, 2019).

**Упровадження результатів дослідження** здійснено в КО «Рубіжанський навчально-реабілітаційний центр «Кришталік» (довідка № 161, від 18.11.2019), КЗО «Навчально-реабілітаційний центр № 12 ДОР» ДОР» (довідка № 275, від 0.11.2019), КЗО «Криворізький спеціальний багатoproфільний навчально-реабілітаційний центр № 1» ДОР» (довідка № 511, від 18.11.2019), КЗ «Обласний центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю, Медико-соціальний реабілітаційний центр „Дорога життя”» Ужгородської міської ради Закарпатської області (довідка № 123, від 13.11.2019), КЗ «Черкаська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів Черкаської обласної ради» (довідка № 55, від 13.02.2020), КЗ «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Орієнтир» (довідка № 90/01-02, від 13.02.2020), Кам'янець-Подільській спеціальній школі Хмельницької обласної ради (довідка № 02-08/224, від 19.11.2019), КЗ Сумської обласної ради «Конотопська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат» (довідка № 25, від 12.02.2020), Теребовлянському навчально-виховному комплексу (довідка № 03-08/167, від 17.11.2019).

**Особистий внесок здобувача** в статтях, написаних у співавторстві, полягає у теоретичному аналізі проблеми [1]; визначенні концепції дослідження, висвітленні та узагальненні експериментальних даних [2; 6]; обґрунтуванні

методик супроводу та аналізі результатів дослідження [3; 12]; обґрунтуванні структури системи [10]; висвітлені формувального експерименту [19; 20].

**Публікації:** Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено в 20 наукових працях, з них: 11 статей у фахових наукових виданнях України; 1 стаття – в зарубіжному фаховому періодичному виданні; 6 статей апробаційного характеру та 2 навчально-методичних видання.

**Структура роботи:** Робота складається із вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел (260 найменувань, з них 8 – іноземною мовою) і додатків. Загальний обсяг роботи становить 241 сторінку, з них основний текст викладено на 189 сторінках. Текст дисертації містить 22 рисунка, 6 таблиць.

### **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ**

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічні засади, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації та впровадження.

У першому розділі «**Особливості соціально-педагогічного супроводу в умовах навчально-реабілітаційного центру**» здійснено аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, з'ясовано стан її розробленості в сучасній спеціальній та соціальній педагогіці.

Аналіз наукових досліджень (Н. Андрєєнкова, Т. Анохіна, М. Бітянова, Ю. Бондаренко, О. Газман, Т. Гребенюк, В. Гудоніс, В. Єрмаков, В. Кантор, В. Кобильченко, Т. Свиридюк, В. Синьов, Є. Синьова, Г. Якунін) свідчить про різноплановість трактування поняття супроводу як динамічного процесу, реалізація якого відбувається всіма суб'єктами освітнього процесу. Практично всі дослідники розглядають соціально-педагогічний супровід в рамках особистісно-орієнтованого підходу (Ш. Амонашвілі, І. Бех, В. Гандер, А. Ганджій, І. Соколянський, О. Щербина). Основною метою діяльності фахівців у процесі супроводу вчені називають навчання учнів самостійному вирішенню складних завдань та ситуацій, а не надання їм готового рішення. Найважливіший результат супроводу – ефективна взаємодія дитини з соціумом, її самовизначення та самореалізація.

Результати огляду спеціальної (В. Бондар, І. Дмитрієва, С. Миронова, І. Моргуліс, В. Синьов, Є. Синьова, В. Тарасун, М. Шеремет) та соціальної (Н. Андрєєнкова, Т. Анохіна, М. Бітянова, О. Газман, О. Караман, О. Петровський, С. Савченко, В. Феоктістова, С. Харченко) науково-педагогічної літератури дозволили уточнити зміст поняття «соціально-педагогічний супровід» та виділити його особливості в умовах навчально-реабілітаційного центру. Під соціально-педагогічним супроводом розуміється комплексна система засобів та методів, які забезпечують допомогу дитині при необхідності прийняття власного рішення, індивідуальному виборі, при самореалізації в навчальній, комунікативній, професійно-трудовай діяльності; підтримка соціального становлення особистості під час формування в неї у процесі навчання та виховання здібностей, моральних цінностей, самосвідомості.

У працях І. Беґа, О. Іванова, Є. Клопоті, С. Максименка, В. Синьова, М. Супруна та ін. зазначено правовий аспект проблеми – вчені порівнюють

супровід з захистом та розглядають його як систему педагогічних і соціальних дій, що забезпечує фізичну, психологічну, моральну безпеку дитини в освітньому процесі та створює правову базу її успішної соціалізації в закладі освіти.

Соціально-педагогічний супровід дітей в умовах навчально-реабілітаційного центру має свою специфіку. Мета НРЦ – організація навчання і реабілітації дітей з глибокими порушеннями зору (Н. Гладких, В. Купрас, В. Ремажевська та ін.). Соціально-педагогічний супровід в умовах НРЦ – це підтримка дітей під час освітнього та реабілітаційного процесів. При організації їх супроводу необхідно враховувати складну структуру порушення, надбудову його вторинних ознак (Ю. Бондаренко, Л. Виготський, Є. Синьова, А. Шевцов). Вчені виділяють ряд проблем, з якими стикається дитина з глибокими порушеннями зору – проблема спілкування та налагоджування міжособистісних стосунків, соціальної ізоляції, ідентифікації, сприйняття себе та формування Я-образу, проблема готовності до навчання та сформованості провідної діяльності та ін. (Ю. Бондаренко, І. Некрасова, Т. Свиридчук, Є. Синьова, Є. Стерніна, М. Федоренко, С. Федоренко та ін.).

Із наведеного огляду нами визначено супровід як особливу форму здійснення пролонгованої соціально-педагогічної підтримки при комплексній взаємодії всіх суб'єктів освітньо-реабілітаційного процесу на всіх вікових етапах розвитку дитини. Соціально-педагогічний супровід передбачає корекційну роботу, комплексну підтримку особистості, пошук компенсаторних механізмів та ресурсів розвитку кожної дитини, опору на її власні здібності з урахуванням структури первинного порушення та рівня психофізичного розвитку, створення на основі індивідуального підходу педагогічних умов для самовизначення та утворення зв'язку з соціальним оточенням (О. Глоба, В. Купрас, Г. Нікуліна, А. Шевцов, Л. Шипіцина).

Аналіз наукової літератури з проблеми дозволив упорядкувати основні функції соціально-педагогічного супроводу в умовах НРЦ: дослідно-експериментальну – діагностика проблем розвитку дитини в умовах освітнього процесу; продуктивну – забезпечення всіх учасників освітньо-реабілітаційного процесу необхідною матеріально-методичною базою; нормативну – створення положення про супровід та обов'язки суб'єктів процесу; корекційну – створення індивідуальних програм розвитку дитини, внесення змін в освітній процес, процеси адаптації та модифікації.

Узагальнення теоретичних досліджень і результатів практичного педагогічного досвіду дало змогу визначити три основних компоненти соціально-педагогічного супроводу дитини в умовах навчально-реабілітаційного центру: діяльність, спілкування та самосвідомість.

Грунтовний теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми надає можливість організації та проведення експериментального дослідження ефективності методики соціально-педагогічного супроводу дитини з глибокими порушеннями зору в умовах навчально-реабілітаційного центру.

У другому розділі «Дослідження рівня соціалізації дітей як показника успішності їх соціально-педагогічного супроводу в навчально-реабілітаційному центрі»



розкрито завдання та зміст констатувального дослідження, подано його результати.

У теоретичній частині дослідження було з'ясовано, що значущим показником ефективності соціально-педагогічного супроводу дітей є їх успішна соціалізація, тому в констатувальному дослідженні виділено критерії соціалізації дітей з порушеннями зору: когнітивний – самовизначення та ідентифікація особистості, пізнання особистістю самої себе, власних здібностей, самостійність у діяльності; мотиваційно-ціннісний – створення особистістю власних моральних цінностей, мотивів діяльності, самосвідомості та автономності; особистісно-діяльнісний – рівень спілкування та навчальної діяльності, володіння інтегративними навичками. За визначеними критеріями було підібрано діагностичні методики: для визначення когнітивного критерія – спостереження, навчальний експеримент, методика «Здібності» Л. Йовайши, методика соціальної спрямованості М. Рожкова; для мотиваційно-ціннісного критерія – тематичні бесіди, методика А. Мудрик для вивчення рівня моральних цінностей, методика автономності Р. Райана, авторська методика «Мої орієнтири»; для особистісно-діяльнісного критерія: аналіз продуктів діяльності, опитувальник Л. Божович, Н. Гуткіної, експериментальна бесіда для діагностики розвитку комунікації, тест-фільм Рене Жіля.

У констатувальному дослідженні взяли участь 57 учнів НРЦ (експериментальна група (ЕГ)) та 56 учнів спеціальної загальноосвітньої школи (контрольна (КГ)) із гостротою зору до 0,05 на оці, яке краще бачить, з оптимальною корекцією.

Результати констатувального дослідження довели, що всі показники соціалізації в обох групах знаходяться приблизно на одному рівні – нижче середнього. Особливо низькі показники за шкалами: самостійність (8,78 % в ЕГ та 8,93 % в КГ), самовизначення (5,27 % в ЕГ та 5,36 % в КГ), автономність (10,53 % в ЕГ та 10,72 % в КГ), комунікативна діяльність (7,02 % в ЕГ та 7,15 % в КГ).

Виходячи із аналізу результатів констатувального експерименту за критеріями ефективності соціально-педагогічного супроводу (когнітивний, мотиваційно-ціннісний та особистісно-діяльнісний), було виділено три узагальнені рівні соціалізації дітей з глибокими порушеннями зору: високий, середній та низький.

Наявність високого рівня соціалізації встановлено лише у незначній кількості дітей з глибокими порушеннями зору (8,78 % в ЕГ та 8,93 % в КГ), ці діти володіють інтегративними навичками, відрізняються достатньою автономністю, прийняттям себе, ідентифікацією з однолітками, розумінням власних схильностей та здібностей, розумінням моральних цінностей та власних потреб, знають та виконують норми соціальної поведінки у міжособистісному спілкуванні з однолітками та дорослими, мають високу комунікативну потребу, пізнавальну активність та мотивацію до навчання. Вони мають повні знання про власне майбутнє та необхідність його планування (табл. 1).

Середній рівень соціалізації констатований у 36,85 % дітей з порушеннями зору ЕГ та 39,28 % дітей КГ. У цих дітей словниковий запас знаходиться на середньому рівні. Діти мають знання конкретного характеру, не завжди

виявляють пізнавальну цікавість до соціального світу, навчальна мотивація нестійка. Мають сформовані міжособистісні стосунки з учнями в класі, але слабо налагоджують нові соціальні зв'язки. Знання про власне майбутнє життя неповні. Інтегративні навички сформовані частково (табл.1).

Низький рівень встановлено у половини респондентів (54,39 % в ЕГ та 51,79 % в КГ). Ці діти характеризуються мовленнєвою інертністю, невисокою пізнавальною активністю, поверховістю знань, проблемами з поведінкою та комунікацією, мають несформовані практичні та інтегративні навички, недостатній рівень самостійності та автономності, низький рівень навчальної мотивації. У них виявлено поверховність знань про власне майбутнє, уявлення випадкові, нестійкі (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні соціалізації дітей з глибокими порушеннями зору до впровадження методики соціально-педагогічного супроводу (в %)

Рівні соціалізації	Експериментальна група (учні НРЦ)	Контрольна група (учні СЗО)
високий	8,78	8,93
середній	36,85	39,28
низький	54,39	51,79

Встановлено рівень психологічної, мотиваційної та технологічної готовності педагогів до соціально-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору. Дослідження показало, що тільки 33 % вчителів навчально-реабілітаційних центрів готові до впровадження інновацій, вони відрізняються прагненням до саморозвитку та підвищення кваліфікації, бажанням створювати та впроваджувати в практику власні розробки та методики, спрямованістю на вирішення складних соціально-педагогічних завдань, готовністю працювати в команді супроводу. Ще 1/3 респондентів не готові до інновацій та вважають їх додатковим навантаженням для педагога, вони відрізняються відсутністю спрямованості на розвиток професійних компетентностей та з недовірою відносяться до питань ефективності впровадження індивідуальних програм розвитку та комплексного супроводу. 34 % – утруднюються визначитися з негативною або позитивною спрямованістю експерименту, ці педагоги характеризуються обмеженою компетентністю у питаннях супроводу.

Таким чином, результати дослідження рівня соціалізації дітей з глибокими порушеннями зору та стану готовності педагогів до інноваційної діяльності дозволили створити повну педагогічну картину та дали підстави констатувати необхідність розробки та впровадження методики соціально-педагогічного супроводу таких дітей в умовах навчально-реабілітаційних центрів.

У третьому розділі «**Методика соціально-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору в умовах навчально-реабілітаційного центру**» представлено методику та доведено її ефективність.

Основу структури методики соціально-педагогічного супроводу склали базові концептуальні положення: когнітивний, діяльнісний, особистісно-орієнтований та мотиваційно-ціннісний та компетентнісний підходи, які обумовили зміст основних компонентів методики: змістовного (цілі, завдання,

принципи, напрями); функціонального (етапи, форми, методи та технології); оціночного (критерії, рівні).

Методику було створено на основі наступних принципів: взаємозв'язку різних форм освітньої діяльності (урок, вебінар, семінар, практикум, екскурсія, навчальна естафета, факультатив, корекційні заняття та різноманітна позакласна робота); принцип системності, цілісності, послідовності та спадкоємності освітнього процесу в навчально-реабілітаційному центрі; відповідності методів навчання актуальним потребам НУШ; особистісно орієнтованого навчання; індивідуальності та самостійності прийняття рішень; принцип взаємодії та співпраці; принцип інтегративності – засвоєння м'яких технологій та соціальних компетентностей.

Наведені принципи було реалізовано за допомогою взаємозв'язку занять методичних об'єднань центру з роботою на основі кейсів (конкретних соціальних ситуацій, які надавалися учням для розв'язання та закріплення знань, отриманих на заняттях в школі та виховних годинах, з метою формування в них основних компетентностей соціалізації.

Методика соціально-педагогічного супроводу на основі кейсів надає можливість ставити перед учнями завдання та поетапно досягати результату їх виконання за рахунок вирішення проблемної ситуації.

Основна мета методики – створення педагогічних умов на заняттях й у позакласній роботі для цілеспрямованого, особистісно-орієнтованого процесу формування в учнів соціальних компетентностей та м'яких технологій, що забезпечить їх успішну соціалізацію.

Алгоритм кейс-метода: сприйняття учнем ситуації та наданої на заняттях інформації – розуміння ситуації учнями за допомогою роз'яснень та питань – відтворення інформації – осмислення події, розуміння недостатності інформації та компетентності для її вирішення – зміна відношення до ситуації, знаходження нових мотивів для її вирішення, звернення за допомогою – нове рішення ситуації, новий спосіб діяльності – нова компетентність. Методика індивідуально підібраних кейсів дозволяє забезпечити успішність їх виконання для всіх учнів навчально-реабілітаційного центру, незалежно від ступеню порушення.

Формувальний експеримент проводився в 3 етапи. На першому етапі розроблено напрями та форми підвищення готовності фахівців НРЦ до впровадження та реалізації методики: групові – створено школу молодого педагога, творчу майстерню та введено обов'язкове стажування педагогів, тематичні тренінги; колективні форми – інструктивні та наукові семінари, предметні декади, методичні тижні, виставки, вебінари, скайп-конференції, фотосесії педагогічної майстерності, естафети педагогічних ноу-хау, конкурси, фестивалі педагогічних ідей; індивідуальні – співбесіди, прем'єри творчого пошуку, – все це дозволило підвисити цей показник з 33 % до 93 %.

Визначено структуру методичного забезпечення соціально-педагогічного супроводу: науково-методична та педагогічна рада НРЦ, методичні об'єднання вчителів-предметників, піклувальна рада, представники соціальних служб та батьківський університет.

Окремо створено соціально-педагогічну службу НРЦ (команду супроводу) та визначено основні форми її діяльності: *діагностична* – всебічне вивчення дитини з урахуванням первинного порушення; *прогностична* – визначення напрямів корекційної роботи, складання індивідуальної програми розвитку, прогнозування результатів корекційного та освітнього впливу; *корекційна* – впровадження особистісно орієнтованих програм навчання та реабілітації; проведення корекційно-розвивальних занять; *інформаційно-консультативно-просвітницька* – своєчасне і переконливе інформування батьків, педагогічний колектив про проблеми дітей і труднощі в навчанні; тренінги підвищення кваліфікації для фахівців закладу.

На другому етапі здійснювався соціально-педагогічний супровід дітей за допомогою кейсів з урахуванням сфер їх соціалізації (провідна діяльність, спілкування, самосвідомість) за такими напрямками: розвиток навчально-практичної діяльності на етапі молодшої школи; розвиток індивідуально-особистісних та соціально-поведінкових якостей дитини, міжособистісних стосунків та комунікативної сфери; формування особистісного та професійного самовизначення, розвиток мотиваційної сфери та самосвідомості випускників закладу.

Основними методами роботи соціально-педагогічної служби на другому етапі експерименту були: кейс-метод, індивідуальні бесіди, пояснення; консультації, корекційні заняття, перегляди відео матеріалів з проблеми, ігри-драматизації, тренінгові робота, доручення, флешмоби, робота гуртків та факультативів, створення дитячих шкільних організацій.

Реалізація методики включає: створення педагогами кейсів на матеріалі, вивченому на заняттях в школі та підкріпленому практичними діями на позакласних заняттях; створення міжпредметних ситуацій, взаємозв'язок між роботою в класі та позакласною роботою; актуалізація опірних знань перед вирішенням кейсів; використання різних способів комунікації у системі учень-учень; учень-вчитель (роз'яснення, допомога, підтримка, медіація, показ дій, спільне проектування та планування); особистісний підхід при формуванні тренінгових груп для виконання завдань-кейсів; індивідуальна мотивація; самостійна робота учня під час вирішення проблемної ситуації; варіативність завдань (декілька правильних рішень); показ алгоритмів вирішення складних завдань (конфліктних ситуацій, ситуацій створення соціальних зв'язків); створення педагогами моделі комунікації та міжособистісного спілкування під час виконання завдань.

Напрями роботи методоб'єднань вчителів з кейсами: початкові класи – корекція своєрідного сприйняття дитиною навколишнього середовища, соціальна адаптація дитини в середовищі однолітків, формування нормативної поведінки та компетентності, необхідної для самостійного життя; об'єднання естетично-гуманітарного циклу – розвиток мовленнєвої діяльності в системі соціальних відношень, формування національно свідомої, моральності, духовності; об'єднання природничо-математичного циклу – практична спрямованість на використання знань у повсякденному житті, самовизначення, формування інформаційних, комунікативних та творчих компетентностей.

Рівні соціалізації дітей з глибокими порушеннями зору контрольної та експериментальної груп (в %)

Рівні	Експериментальна група (учні НРЦ)			Контрольна група (учні СЗО)		
	конст. експ	контр. експ	t/p	конст. експ	контр. експ.	t/p
Високий	8,76	35,09	2,6/0,01	8,93	16,08	0,61/0,05
Середній	36,85	54,39	1,9/0,05	39,28	39,28	-
Низький	54,39	10,52	4,4/0,001	51,79	44,64	0,79/0,05

Ефективність методики соціально-педагогічного супроводу доведено шляхом діагностики рівня соціалізації дітей з глибокими порушеннями зору за виділеними у дослідженні критеріями на третьому етапі експерименту.

В ЕГ було визначено статистично значущі показники: значно збільшилася кількість дітей з високим рівнем соціалізації (від 8,76 % до 35,09 %). Значно зменшився показник дітей, які мали низький рівень (від 54,39 % до 10,52 %).

Рівень соціалізації у дітей контрольної групи практично не змінився. Значного покращення у представлених показниках усіх рівнів не виявлено. Низький рівень мають 51,79 % дітей на початку констатувального експерименту, та 44,64 % дітей після його закінчення ( $t=0,79$ ;  $p \geq 0,05$ ).

В два рази збільшився показник успішності в навчальній діяльності дітей ЕГ ( $p \leq 0,001$ ), підвищився рівень розвитку інтегративних навичок (від 34,1 % до 87,3 %); збільшилися середні показники соціальної активності (від 61,8 % до 88,7 %) та моральності (від 39,1, % до 88,7 %), в 2,5 рази підвищився рівень сформованості мотиваційної сфери дітей з глибокими порушеннями зору ( $p \leq 0,001$ ). Значно підвищився рівень самостійності та професійного самовизначення старшокласників НРЦ – випускники КГ обрали професію та продовжують навчання. Більше половини з них (56 %) стали студентами технікумів та коледжів, 20 % – професійних ліцеїв, 24 % – вузів України.

Отже, отримані результати дослідження довели ефективність впровадження методики соціально-педагогічного супроводу, її здатність забезпечити повноцінну соціалізацію дитини з глибокими порушеннями зору в умовах НРЦ.

### ВИСНОВКИ

Проведене теоретичне та емпіричне дослідження соціально-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору в умовах навчально-реабілітаційного центру дає підстави зробити наступні висновки:

1. На підставі теоретичного аналізу спеціальної та соціальної педагогічної літератури з'ясовано, що соціально-педагогічний супровід є системою послідовної, комплексної, соціально спрямованої педагогічної діяльності команди фахівців, яка забезпечує процеси індивідуалізації особистості учня, створює умови для його самовизначення за рахунок власних можливостей та здібностей, захищає права учня.

2. Встановлено, що соціально-педагогічний супровід у педагогічній системі навчально-реабілітаційного центру – це системний процес створення умов для самостійного життєвого вибору дитини з порушеннями зору, її самореалізації в провідній діяльності, адаптації в соціумі на всіх вікових етапах. Соціально-

педагогічний супровід здійснюється усіма суб'єктами педагогічної системи в ситуаціях взаємодії з дитиною та спрямований на пошук сильних сторін і компенсаторних механізмів розвитку дитини з глибокими порушеннями зору, корекцію, опору на збережені психічні функції та аналізатори з урахуванням структури порушення й рівня психофізичного розвитку, створення соціально-педагогічних умов для формування зв'язку з суспільством та формування інтегративних навиків.

3. На основі соціально-правового та дефектологічного аспектів забезпечення соціалізації дитини з особливими освітніми потребами розроблено та впроваджено методiku соціально-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору в умовах навчально-реабілітаційного центру.

Визначено основні компоненти методики соціально-педагогічного супроводу дитини: дослідно-експериментальний, продуктивний, нормативний, корекційний, інформаційний, та його функції в рамках освітнього процесу: діагностична підтримка, консультативна діяльність, інформаційне та методичне забезпечення, організація діяльності та управління.

4. Встановлено, що комплексний соціально-педагогічний супровід командою фахівців має ґрунтуватися на основних методологічних принципах, котрі дозволяють створювати та впроваджувати ефективні інноваційні технології навчання дітей з особливими освітніми потребами, спрямовані на розвиток всіх сфер соціалізації дитини (провідна діяльність; міжособистісні стосунки та спілкування; самосвідомість).

5. Визначено основні показники ефективності методики соціально-педагогічного супроводу в різних сферах соціалізації дитини: у сфері провідної діяльності – знання та уявлення про навколишній світ, сформованість навичок навчально-практичної діяльності, розвиток інтересів, навчальної мотивації, схильностей і здібностей; у сфері міжособистісних стосунків і спілкування – сформованість комунікативної і спільної діяльності, міжособистісних стосунків; вміння вирішувати конфліктні ситуації, володіння соціально схваленою поведінкою; у сфері самосвідомості – сформованість життєвого цілепокладання, особистісного та професійного самовизначення, розвинення соціальної мотивації, самосвідомості та рефлексії.

6. На основі показників ефективності соціально-педагогічного супроводу та критеріїв (когнітивний, мотиваційно-ціннісний і особистісно-діяльнісний) визначено три узагальнені рівні соціалізації дітей з глибокими порушеннями зору в умовах навчально-реабілітаційного центру: високий, середній та низький.

Встановлено, що на початку експерименту менш ніж 9 % учнів мали високий рівень соціалізації. У половини респондентів (54,39 % в експериментальній та 51,79 % в контрольній групі) навпаки виявлено низький рівень, ці діти характеризуються порушеннями комунікативної діяльності, поведінки та невисокою пізнавальною активністю, обмеженим безсистемним запасом знань про навколишній світ, мають несформовані практичні та інтегративні навички, недостатній рівень самостійності та автономності, низький рівень навчальної мотивації.

7. Розроблено напрями (психологічний, мотиваційний і технологічний) та форми підвищення готовності фахівців навчально-реабілітаційного центру до впровадження та реалізації методики соціально-педагогічного супроводу: колективні традиційні форми – інструктивно-методичні та наукові семінари, предметні декади, методичні тижні та виставки, лекції, конкурси, фестивалі методичних ідей; колективні інноваційні форми – вебінари, скайп-конференції, фотосесії педагогічної майстерності, написання грантових заявок; групові форми – психологічні тренінги, школа молодого педагога, творча майстерня, естафети педагогічних ноу-хау; індивідуальні – співбесіди, прем'єри творчого пошуку; введено обов'язкове стажування педагогів, розробка індивідуальних грантів – все це дозволило підвисити цей показник з 33 % в 2013 році до 93 % – в 2016 році.

8. Розроблено та апробовано комплекс соціально-педагогічних технологій організації процесу соціалізації учнів з порушеннями зору на основі кейс-методу – інтерактивної технології навчання для формування компетентностей та особистісних якостей на основі вирішення реальних та змодельованих вчителем соціальних ситуацій, які потребують аналізу, додаткових знань та самостійного пошуку рішення.

9. Підтверджено ефективність впровадження експериментальної методики в умовах навчально-реабілітаційного центру: в два рази збільшився показник успішності в навчальній діяльності дітей ( $p \leq 0,001$ ), підвисився рівень розвитку інтегративних навичок (від 34,1 % до 87,3 %); збільшилися середні показники соціальної активності (від 61,8 % до 88,7 %) та моральності (від 39,1, % до 88,7 %), в 2,5 рази підвисився рівень сформованості мотиваційної сфери дітей з глибокими порушеннями зору ( $p \leq 0,001$ ). Значно збільшилася кількість дітей з високим рівнем соціалізації (від 8,76 % до 35,09 %) та зменшився показник дітей, які мали низький рівень (від 54,39 % до 10,52 %).

Результатом реалізації методики соціально-педагогічного супроводу є професійне самовизначення випускників закладу – їх успішний вступ до вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. Всі 100 % випускників закладу обрали професію та продовжують навчання. Більше половини випускників закладу (56 %) стали студентами технікумів та коледжів, 20 % випускників – студенти закладів вищої освіти України.

Отже, застосування методики соціально-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору в умовах навчально-реабілітаційного центру вирішує більшість проблем, пов'язаних з їх особистісним, життєвим і професійним самовизначенням.

Подальшого вивчення потребують дослідження соціально-педагогічного супроводу осіб з порушеннями зору після закінчення закладу середньої освіти, а також питання автономності як складової соціалізації у межах соціально-правового та дефектологічного підходів. Доцільно продовжувати експериментальну роботу за напрямом формування десяти основних соціальних компетентностей Нової української школи у дітей з глибокими порушеннями зору, що забезпечить успішне особистісне та професійне самовизначення та соціалізацію осіб з порушеннями зору.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті у вітчизняних фахових виданнях*

1. Колодна Н. А., Бистрова Ю. А. Проблема комплексної реабілітації дітей з порушеннями зору в умовах закладів нового типу. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2008. Вип. 12 (151). С. 42-46.

2. Колодна Н. А., Бистрова Ю. А. Комплексна медико-психолого-педагогічна реабілітація дітей з вадами зору в умовах навчально-реабілітаційного процесу. *Науковий часопис*. Серія 21. Вип. 10. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. С.12-18.

3. Колодная Н. А., Муренец Л. С. Использование современных средств наглядности в обучении детей с нарушениями зрения. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2008. Вип. 22 (161). С. 81-89.

4. Колодна Н. А. Психологічний супровід навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Освіта на Луганщині : Науково-методичний журнал*. Луганськ: 2010. №2 (33). С. 133-135.

5. Колодна Н. А. Медико-соціальна реабілітація дітей з вадами зору в умовах навчально-реабілітаційного центру. *Науковий Часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 16. С. 84-87.

6. Колодна Н. А., Бистрова Ю. А. Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах навчально-реабілітаційного центру. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка*. Луганськ, 2010. Частина І. № 10 (197). С. 80-91.

7. Колодная Н. А. Социально-педагогическое сопровождение учащихся с ограниченными возможностями в процессе получения среднего образования. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. Вип. 14 (225). Ч. III. С. 62-70.

8. Колодна Н. А. Організаційні аспекти комплексного соціально-медико-психологічного супроводу дітей з порушеннями зору. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. Вип. 23 (234). С. 32-36.

9. Колодна Н. А. Соціально-педагогічна підтримка дітей з вадами зору в умовах навчально-реабілітаційного центру. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* / за ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака. Вип. XVII в двох частинах. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2012. Вип. 19(2). Ч. II. С. 307-313.

10. Колодна Н. А., Муренец Л. С., Примак О.Я. Навчально-реабілітаційний центр як педагогічна система соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. *Директор школи : для керівників навчальних закладів*. Київ : Шкільний світ, 2017. № 19/20. С. 85-104.

11. Колодна Н. А. Корекційна робота з формування життєвих планів у дітей з порушеннями зору в умовах НРЦ «Кришталік». *Науковий часопис*. Серія 21. Корекційна педагогіка і психологія. Вип. 37. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. С.57-62.

*Публікації в наукових періодичних виданнях інших держав,  
з напряду якого підготовлено дисертацію*

12. Kolodna N. A., Bystrova Yu.O., Kovalenko V. Ye. Social and medical support of children with disabilities in training and health treatment centers.



*Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie.* Nr1(9). Łódź: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Umiejętności, 2018. p. 26-31.

*Матеріали наукових конференцій*

13. Колодна Н. А. Медико-соціальна реабілітація дітей з вадами зору в умовах навчально-реабілітаційного центру. *Повна інклюзія у суспільство: все починається з раннього втручання*: мат-ли VI Міжн. наук.-практ. конференції ІСЕVI східноєвропейських країн. Чернігів, 2013. С. 46-51.

14. Колодна Н. А. Соціально-методичне забезпечення наступності процесу навчання та виховання дітей з порушеннями зору. *Комплексний супровід дітей з психофізичними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційного центру*: матеріали III-ї Міжн. наук.-практ. конф. Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2014. С. 44-51.

15. Колодна Н. А. Організація корекційно-реабілітаційного процесу в контексті навчально-виховної діяльності в умовах комунального закладу «Навчально-реабілітаційний центр «Кришталік». *Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного навчального закладу*: зб. мат-лів Всеукр. наук.-практ. конф. Лисичанськ: вид-во ВП «Лисичанський пед. коледж», 2016. С. 56-59.

16. Колодна Н. А. Інноваційні форми розвитку професійної компетентності педагогічних працівників, що працюють з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах комунального закладу «Навчально-реабілітаційний центр «Кришталік». *Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного навчального закладу*: зб. мат-лів Всеукр. наук.-практ. конф. Лисичанськ: вид-во ВП «Лисичанський пед. коледж», 2017. С. 69-73.

17. Колодна Н. А. Естетично-гуманітарне виховання в умовах навчально-реабілітаційного центру як складова соціалізації дітей з ООП. *Інноваційні підходи до освіти та соціалізації дітей зі спектром аутистичних порушень*: мат-ли III Міжн. наук.-практ. конф. Львів : Друкарня «Справи Кольпінга в Україні», 2019. С. 223-228.

18. Колодна Н.А. Формування в учнів з особливими освітніми потребами ключової компетентності «уміння вчитися впродовж життя». *Соціально-педагогічне партнерство як фактор забезпечення якості освіти дітей з порушеннями зору*: мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. Тербовля, 2019. С. 32-34.

*Навчально-методичні видання*

19. Колодна Н. А., Бистрова Ю. А., Петруня А.М., Коваленко В.Є., Лупир С. А. Комплексний супровід дітей з порушеннями зору в умовах навчального закладу: навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації інституту післядипломної педагогічної освіти ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 298 с.

20. Колодна Н. А., Бистрова Ю. А., Петруня А.М., Коваленко В.Є., Лобода С. М. Соціалізація слабозорих дітей (комплексне забезпечення) Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. 358 с.

## АНОТАЦІЇ

**Колодна Н. А. Соціально-педагогічний супровід дітей з глибокими порушеннями зору в умовах навчально-реабілітаційного центру – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2020.

Дисертаційна робота присвячена створенню та апробації методики соціально-педагогічного супроводу командою фахівців дітей з глибокими порушеннями зору в умовах навчально-реабілітаційних центрів, розробці та впровадженню в практику НРЦ комплексу корекційно-розвивальних заходів, соціально-педагогічних технологій, методик організації процесу соціалізації учнів. У дисертації теоретично обґрунтовано, розроблено стратегію та представлено методику підготовки педагогічного колективу навчального закладу і батьків до соціально-педагогічного супроводу дітей з глибокими порушеннями зору. Розроблено рівні соціалізації дітей з глибокими порушеннями зору за трьома критеріями: когнітивний, мотиваційно-ціннісний та особистісно-діяльнісний. Експериментальна перевірка методики соціально-педагогічного супроводу засвідчила її ефективність та доцільність використання в НРЦ для дітей з глибокими порушеннями зору.

**Ключові слова:** супровід, соціально-педагогічне забезпечення, глибокі порушення зору, навчально-реабілітаційний центр.

**Колодная Н.А. Социально-педагогическое сопровождение детей с глубокими нарушениями зрения в условиях учебно-реабилитационного центра – Рукопись.**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.03 - коррекционная педагогика. - Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. - Киев, 2020.

Диссертационная работа посвящена созданию и внедрению в практику методики социально-педагогического сопровождения командой специалистов детей с глубокими нарушениями зрения в условиях учебно-реабилитационных центров, разработке и апробации комплекса коррекционных мероприятий, социально-педагогических технологий, методик социализации учащихся с нарушениями зрения в рамках их комплексного социально-педагогического сопровождения. В диссертации теоретически обоснована, разработана стратегия и представлена методика подготовки педагогического коллектива учебного заведения и родителей к социально-педагогическому сопровождению детей с глубокими нарушениями зрения. В работе представлены уровни социализации детей с глубокими нарушениями зрения на основе трех критериев: когнитивного, мотивационно-ценностного и личностно-деятельностного.

**Ключевые слова:** сопровождение, социально-педагогическое обеспечение, глубокие нарушения зрения, учебно-реабилитационный центр.

**Kolodna N.A. Socio-pedagogical support of children with profound visual impairments in the conditions of an educational and rehabilitation center–**  
Manuscript.

The dissertation is for gaining a scientific degree of a Candidate Degree in Pedagogical Sciences (Doctor of Philosophy) in the specialty 13.00.03 "Correctional Pedagogy". –National Pedagogical Dragomanov University. - Kyiv. 2020.

The dissertation is devoted to the creation of a method of complex social and pedagogical support by a team of specialists of children with profound visual impairments in the conditions of new type educational establishments, in particular, educational and rehabilitation centers, development and approbation of a complex of compensatory-corrective measures, pedagogical technologies, methods of organization social and pedagogical support. In the dissertation the strategy is theoretically designed and prepared the pedagogical team of the educational institution and parents for the implementation of the system of social and pedagogical support of children with profound visual impairment in the ERC.

Based on the study of scientific sources, it was found out that social-pedagogical support is a system of consistent, complex, social-pedagogical activity of a team of specialists, which provides the processes of individualization of the student's personality, creates conditions for his/her self-determination at the expense of his own capabilities and abilities, provides assistance in overcoming problems and difficulties of his/her socialization, protects the rights of the student.

It is established that social and pedagogical support in the pedagogical system of an educational and rehabilitation center is a systematic, complex and consistent process of supporting a child's personality, creating conditions for his / her independent life choice and making decisions, self-realization in leading activity, adaptation in society at all ages. Support is provided by all subjects of the pedagogical system in situations of interaction with the child. Socio-pedagogical support is aimed at finding strengths and compensatory mechanisms of the development of a child with profound visual impairment, correction, resistance to preserved mental functions and analyzers, taking into account the structure of the disorder and the level of psychophysical development, creating social and pedagogical conditions for forming a connection with society.

According to the results of the implementation of the system of support in the practice of educational and rehabilitation centers, the universality of the system of social and pedagogical support of children with special educational needs, regardless of the primary violation and its degree, has been proved. Empirically identified individual-personal and social factors that contribute to the process of socialization of persons with profound visual impairment; it is proved that the systematic, complexity and continuity of performance of diagnostic, formative, correction-developmental and informational functions of social-pedagogical support in the educational process of children with profound visual impairment.

In this work the levels of development key competences of children with profound visual impairment which are necessary for successful socialization are designed in three components: development of individual-personal sphere, formation of interpersonal relationships and socially approved behavior, development of motivation and self-determination, in particular professional one.

Of socio-legal and defectological aspects of providing of socialization of a child with special educational needs, a system of social and pedagogical support of children with profound visual impairments was developed and implemented. It is established that complex social and pedagogical support by a team of specialists should be based on basic methodological principles that allow creating and implementing effective innovative technologies of teaching children with special educational needs, aimed at the development of all spheres of child socialization (leading activities; interpersonal relationships and communication, self-awareness and behavior).

The result of the realization of the set tasks is successful entry of graduates into higher educational establishments of the III-IV accreditation levels. More than a half of the graduates of the institution (56%) became students of technical schools and colleges, 20% of the graduates – students of the universities of Ukraine.

The organization of the system of social and pedagogical support of children with profound visual impairments in the conditions of the educational and rehabilitation center contributes to their successful socialization, personal, life and professional self-determination.

**Keywords:** support, social and pedagogical support, profound visual impairment, educational and rehabilitation center, team of complex support, individual development program.



Підписано до друку 13.08.2020 р. Формат 60x84/16.  
Папір офсетний. Гарнітура Times.  
Наклад 100 прим. Зам. № 079  
Віддруковано з оригіналів.

---

Видавництво Національного педагогічного університету  
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9  
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.  
(044) 239-30-26.